

PIRATE CARE: ACTS AGAINST THE CRIMINALIZATION OF SOLIDARITY

Valeria Graziano, Marcell Mars i Tomislav Medak
London: Pluto Press, 2025., 133 str.

Pavao Parunov

<https://orcid.org/0000-0002-2470-1421>

Asistent

Odjel za sociologiju

Sveučilište u Zadru

E-mail: pparunov@unizd.hr

Recenzija knjige

Zaprimljeno: 10. 10. 2025.

Prihvaćeno: 11. 10. 2025.

Za čitatelje koji se tek upoznaju s pojmom skrbi unutar kritičke tradicije istraživačkog i aktivističkog rada, potrebno se kratko jezično osvrnuti na taj pojam što ujedno i konceptualno najavljuje područje skrbi kao fenomena i prakse. Naime, imenica *skrb* u hrvatskom jeziku ima drugačiji semantički raspon u odnosu na pojam *care* u engleskom jeziku. Dok *care* u engleskom jeziku pored institucionalne skrbi prenosi i značenja brige, njege, pažnje pa čak i usluge u tržišno-korporativnom rječniku, to nije uvijek slučaj s imenicom *skrb* u hrvatskom jeziku. Iako se u formalnom tekstu *skrb* uvriježila kao prijevod imenice *care*, unutar istraživačkog korpusa čitatelj u baratanju s pojmom skrbi ima na umu šire semantičko polje značenja koje proizlazi iz glagolskih rješenja pored izvedenice *skrbiti* – brinuti, njegovati, pomagati, paziti itd. Ovo je važno naglasiti ponajviše zbog formalne i institucionalne konotacije imenice *skrb* koja podrazumijeva i hijerarhijski odnos skrbnika naspram pasivnog i objekta skrbi. Kako i ova knjiga to pokazuje, *skrbiti* može svatko za svakoga i na brojne načine, a pretpostavljenu hijerarhiju moći u odnosu skrbnika i onoga za kojeg se skrbi te izostanak uzajamnosti je nešto što je potrebno kritički propitati kao što to čini i ova knjiga.

Knjiga *Pirate care: Acts against the criminalization of solidarity* izdana je 2025. u okviru posebne serije izdavača Pluto Press nazvane *Vagabonds* čija izdanja izdavač opisuje kao „radikalne pamflete koji raspiruju plamen nezadovoljstva na sjecištu istraživanja, umjetnosti i aktivizma”¹. Ovoj knjizi prethodi teorijsko-aktivistički i praktični angažman autora Valerije Graziano, Marcella Marsa i Tomislava Medaka u kojem se i oblikovala ideja piratske skrbi i piratskog skrbnika. Naime, krajem 2019. okupili su petnaest suradnika-saveznika i sastavili *Pirate Care Syllabus* – edukacijski plan popraćen besplatnom digitalnom bibliotekom tekstova i resursa, a s ciljem dokumentiranja i širenja praksi piratske skrbi. Aktualno, piratska *skrb*² funkcionira kao međunarodni aktivistički, umjetnički i istraživački projekt.

Najsvežiji i javno najpopraćeniji primjer djelovanja piratske skrbi čine akcije Global Sumud Flotille koja je u vrijeme pisanja ove recenzije, još jednom i u najve-

¹ Vidi opremu knjige i mrežnu stranicu izdavača: <https://www.plutobooks.com/product-category/series/vagabonds/> (Pristupljeno: 21. 10. 2025.).

² Vidi mrežnu stranicu *Pirate Care* projekta: <https://pirate.care/pages/concept/> (Pristupljeno: 21. 10. 2025.).

ćem obimu do sada, pokušala dostaviti humanitarnu pomoć Gazi. Brojni njezini članovi su u prostoru međunarodnih voda napadnuti, pritvoreni u etički neprihvatljivim uvjetima te naposljetku deportirani. Među članovima flotile bila je i Morana Miljanović, kapetanica broda Shireen te jedna od suradnica *Pirate Care Syllabus*. Iako knjiga ne obrađuje flotilu kao zaseban primjer piratske skrbi, u čitateljskoj perspektivi vrijedi primijetiti da događaji koji su obilježili akciju flotile mogu pratiti ovu knjigu kao bogati etnografski materijal koji idealno nadopunjuje temeljne teze i primjere piratske skrbi koje autori u tekstu opisuju.

Bez zakidanja prostora za širu raspravu koja bi pokazala drugačije, može se utvrditi da je flotila još jednom izoštrila fokus na barem dvije povezane dimenzije koje su izravno povezane s otporom prema kriminalizaciji skrbi. U prvoj je to inherentna strukturna nestabilnost i ambivalentnost međunarodnog prava i poretka zajedno s institucionalnim akterima te strukture. U drugoj je ogoljena činjenica da prakse pružanja skrbi i pomoći, a posebno kroz kolektivističke obrasce, u neoliberalnom upravljanju kapitalizmom, s lakoćom postaju mete menadžiranja, discipliniranja, političkog i etičkog kažnjavanja te kriminalizacije. Upravo na tom zaključku zastaje ova knjiga i predlaže radikalniji rez s razumijevanjem institucionalnog i pravnog okvira kao jedinog legitimnog i legitimirajućeg polja praksi skrbi i solidarnosti. Koncept „piratske skrbi” kroz figuru „pirata” nastaje kao poziv na program izgradnje globalne kolektivne mreže koja se opire institucionalnoj etički destruktivnoj skrbi i koja gradi alternativne oblike solidarnosti.

Knjiga *Pirate Care* stoga je manifest orijentiran prema djelovanju i stvaranju praksi te promišljanju skrbi kroz djelovanje. Autori taj poziv oblikuju kroz oživljavanje povijesnog imaginarija piratstva pa ga grade u terminima *mape* i *putokaza*.

Smještanje piratske skrbi u kontekst kritičkih rasprava o skrbi

Pitanje skrbi kao političkog pitanja posebno dobiva na važnosti od konsolidacije socijalnih država u drugoj polovici 20. stoljeća, no najdublje ga je oblikovala feministička teorija i praksa. Feministička kritika 1980-ih i 1990-ih propituje režime skrbi u liberalnim okvirima države, građanstva i rada, povezujući je s pitanjem društvene reprodukcije. Početkom 2000-ih perspektiva se sve više širi iz zapadnocičnog okvira prema globalnim migracijama i „lancima skrbi”. Ključni zaokret nastupa nakon financijske krize 2008. i 2009. kada se neoliberalna transformacija socijalne države i komodifikacija skrbi učvršćuju kroz politike štednje koje rezultiraju radikalnim smanjenjem javnih oblika skrbi. Javne institucije skrbi time se radikalno preoblikuju i u boljim scenarijima postaju rezidualne, a politički nemar za skrb legitimira se neoliberalnom doktrinom kroz načela tržišne racionalnosti i individualne odgovornosti. Autori knjige oslanjaju se, između ostalih, upravo na ovu dijagnozu, uključujući i koncept „krize skrbi” Nancy Fraser (2023). Popularnost tog koncepta koji nanovo oblikuje više teza od 1980-ih iznjedrila je raspravu u okvirima Fraserine tvrdnje o kontradikciji kapitalizma i skrbi. Ideja da se kriza skrbi izoštrava zbog činjenice da kapitalistički poredak ovisi o oblicima društvene reprodukcije koje istodobno potkopava doprinijela je širenju interesa u području skrbi, uključujući i klimatske politike i prirodne resurse.

Dodatno ojačano COVID-19 krizom, područje skrbi danas je teorijski i aktivistički iznimno raznovrsno. Knjigu *Pirate care* može se svrstati među sve popularnija izdanja koja nastoje mapirati to područje i pozvati na žurne promjene i promišljanje

kroz alternativne političke strategije. Knjigu se tako može svrstati među brojna izdanja koja nastaju na tom tragu, a od kojih vrijedi izdvojiti *The care manifesto* (The Care Collective, 2020) i u anarhofeminističkoj niši *Constellations of care* (Milstein, 2024). Međutim, *Pirate care* predstavlja novinu kroz značajno radikalniji pristup u svojoj orijentaciji na djelovanje i prakse solidarnosti.

Figura pirata i piratskog skrbnika

Autori figuru pirata izgrađuju preoblikovanjem povijesne figure u suvremenog, ali historijski oblikovanoga političkog subjekta i metodu. No piratstvo ne prikazuju kao romantizirano bezakonje, već kao samoorganizaciju „plebejskog mnoštva” (Graziano, Mars i Medak, 2025: 18) koje se povijesno već suprotstavilo imperijalnim hijerarhijama vlasništva, rase i rada. „Pirat” tako postaje figura neposlušnog zajedništva³ ili onaj koji ponovno prisvaja sredstva društvene reprodukcije u kolektivu te ih orijentira prema pravednom i dostojanstvenom životu. „Pirat” pritom i brani potrebe i živote od eksploatacijske i nasilne logike države i tržišta. Stoga „piratska skrb” označava konstelaciju praksi koje spajaju one oblike solidarnosti i kolektivnog održavanja dostojanstvenog života koje su institucionalno nepoželjne, zanemarene, uništene ili kriminalizirane: od mreža za spašavanje migranata i besplatnih zdravstvenih klinika do otvorenih biblioteka i pokreta za zajedničko stanovanje. Ona istodobno predstavlja kritiku kriminalizacije skrbi i prijedlog za nove infrastrukture uzajamne podrške. Autori s uvjerljivim tonom političke žurnosti proširuju figuru pirata kao heroja neposluha i postavljaju ga kao subjekta stvaranja novoga i rada s fragmentima staroga koji tako predočuje mogućnost drugačijih oblika skrbi i brige, izvan neoliberalne logike upravljanja i kontrole. Pozivaju na orijentaciju pogleda onkraj uobičajenih rekonstrukcijskih prijedloga socijalne države kao rješenja aktualnih režima skrbi te pored mogućnosti takve rekonstrukcije predlažu uspostavljanje federacije pirata i članova kolektivnih mreža solidarnosti koje bi činile novu ekologiju skrbi.

Piratski skrbnici za autore već itekako postoje. Osim brojnih aktivističkih organizacija i inicijativa, autori ih prepoznaju i unutar samih institucionalnih struktura: među liječnicima, socijalnim radnicima, učiteljima, knjižničarima ili administrativnim službenicima koji svakodnevno zaobilaze birokratska ograničenja i djeluju u „sivoj zoni” zakona kako bi omogućili skrb onima koji bi inače ostali isključeni. Takve prakse autori opisuju kao tihe, ali svejedno subverzivne oblike otpora i solidarnosti. Knjiga se obraća svim piratskim skrbnicima, bez obzira na osviještenost svoje uloge i rada i to s ciljem pomaganja „piratskim skrbnicima da se prepoznaju u vlastitoj raznolikosti i udruže u federaciju međusobno podržavajućih borbi koje mogu preokrenuti val protiv nemilosrdnog Carstva” (Graziano i dr., 2025: 18).

Konceptualna i aktivistička uporišta

Kroz svih pet poglavlja, a osobito u uvodnom, autori pletu kompleksnu mrežu teorijskih i aktivističkih uporišta. To čine kombinirajući tradicije kritičkog i radikalnog promišljanja, pa su u ovom slučaju teorija i praksa neraskidivo povezane. Svoje pozicije i doprinose opisuju kao oblik „situiranog znanja”, prateći uporište feminističke epistemologije. Odnosno, skrb ne promatraju s konvencionalnom distancom i kao

³ Izvorno *commoning* (engl.).

objekt spoznaje, nego samim načinom spoznavanja. Polazeći od vlastitog sudjelovanja u mrežama solidarnosti, tehnološkog i drugog aktivizma te uspostavljanja zajedničkih dobara, teorijska uporišta razvijaju kao utjelovljenu praksu odgovornosti i brige. Takvo znanje nije neutralno, već namjerno politički pristrano otporu strukturnog uništavanja solidarnosti i brige te nastaje iz pozicija i iskustva borbe i otpora.

Jedno od temeljnih uporišta čini i perspektiva skrbi kao ambivalentnoga političkog polja. U njemu se skrb pojavljuje istodobno kao odnos dominacije i kontrole te kao prostor solidarnosti i otpora koji otvara mogućnost stvaranja pravednijih društvenih odnosa. Autori pažljivo ukazuju na činjenicu da nije svaka skrb „dobra”, odnosno nije inherentno emancipatorna, već se kroz odnose i prakse skrbi paralelno odvijaju odnosi kontrole, eksploatacije i autoritarne mobilizacije, ali i procesi obnavljanja, popravaka i izgradnje novih oblika zajedničkog života. Ovakva perspektiva posebno je važna jer se čitatelj opravdano može zapitati nisu li i druge prakse pored piratskih praksi i zajednica solidarnosti, a koje stoje onkraj i izvan politički i pravno prihvatljivog jednako tako zaslužne i za održavanje strukturne kontrole i eksploatacije. Autori jasno naglašavaju da sama pozicija izvan institucija ne jamči i podrivanje njihovih praksi. Navode, primjerice, radikalno desne skupine koje kroz humanitarne programe mobilizacije doista pružaju skrb, ali to čine kroz mehanizme isključivanja nepoželjnih grupa u selekciji onih kojima je skrb usmjerena. Time naglašavaju da su prakse piratske skrbi politički promišljene i svjesne vlastite etičke i emancipatorne orijentacije.

Pojmovni aparat ove knjige je gust i vjerojatno na trenutke ozbiljno izaziva širinu promišljanja brojnih piratskih skrbnika kao ciljane čitateljske publike. Međutim, to ipak ne zamućuje temeljnu tezu i poziv. Nastavljajući se na Hardta i Negrija (2000) i opisujući ih kao „najdraže neposlušne učitelje” (Graziano i dr., 2025: 31), autori preuzimaju pojam Carstva i koriste ga kao pozadinski horizont pri opisivanju upravljanja životom kroz mrežu normi, zakona i tehnologija koja regulira tko ima pravo na skrb, a tko je isključen iz nje. Naposljetku, uspostavljaju „matricu skrbi” kao središnji pojam. Ona predstavlja opresivnu strukturu međudjelovanja države, tržišta i obitelji kroz koju se u Carstvu neoliberalnog kapitalizma organizira, regulira i ograničava skrb te naposljetku pretvara u instrument kontrole i komodifikacije.

Strategije i područja djelovanja piratskih skrbnika

Piratsku skrb može se razumjeti kao proces trajne transformacije pa je otvaranje novih polja djelovanje uvijek moguće i poželjno. No autori kroz prikupljene primjere organiziranog djelovanja mapiraju polja djelovanja kroz stanovanje, granične režime, zdravstvo i farmaceutsku industriju, proizvodnju hrane, transrodne skrbi, znanja i obrazovanja, skrbi za djecu i infrastrukture skrbi. U zadanim okvirima ove recenzije nije moguće iscrpno dati pregled svakog od njih, ali važno je naglasiti da ona nisu zatvorena i isključiva pa čitatelj kroz tekst može primijetiti kako se ova polja neizbježno isprepleću i s drugima. Paralelno, uvodeći brojne primjere uspostavljenih ili prošlih oblika piratske skrbi i solidarnosti, inspiriraju i oživljavaju imaginarij federacije pirata na koju pozivaju. To rade s posebnom pažnjom koja varira od detaljnog prikaza organizacijskih logika do slojevitijih etnografskih fragmenata. Autori koriste i povijesno poznate primjere neposluha i skrbi poput radničkog otpora i samoorganizacije kroz pokret autoredukcije u Italiji, psihijatrijske reforme deinstitucionalizacije skrbi te partizanske organizacije ratne bolničke skrbi.

Knjiga uvodi pet strategija piratske skrbi koje čine operativni okvir za mapiranje područja i vrsta piratskog djelovanja: neposlušno ustrojavanje⁴, kritičko korištenje tehnologija i alata, zajedničenje privatnog vlasništva, pedagogiju pristrane ekspertize i stvaranje *queer* srodnštva. Navedene strategije obuhvaćaju i dobro poznate političke okvire mobilizacije i organizacije. Vrijedi izdvojiti nekoliko primjera kao poziv na čitanje.

Primjerice, nastavljajući se dijelom i na rad Davida Graebera, autori princip „krparenja”⁵ šire od manjih intervencija skrbi u lokalnim zajednicama (tzv. mikropolitika skrbi) do institucionalnog krparenja koje ulazi u pukotine problematičnih režima skrbi. U području medicine autori daju primjer farmaceutskog krparenja. Autori navode primjere praktičara koji u zajedničkim laboratorijima rekonstruiraju i prilagođavaju jednostavne proizvodne postupke, eksperimentiraju s otvorenim protokolima i dijele pouzdane recepte i protokole za doziranje kao i načine sigurne distribucije potrebnih lijekova. Autori to opisuju kao oblik kritičkog korištenja tehnologije koje se odupire tehnosolucionizmu i birokratskoj regulaciji zdravlja stvaranjem zajedničkih tehničkih vještina u svrhu pružanja medicinske skrbi. U domeni znanja to se prevodi u infrastrukturno krparenje otvorenog pristupa, odnosno uspostavljanje i održavanje slobodnih digitalnih repozitorija, kolektivnih biblioteka, razmjena metapodataka i radnih alata te koordinirano arhiviranje materijala kako bi se zaobišla komercijalna barijera *paywalla*.

Uz krparenje, jedan od središnjih organizacijskih principa je i abolicijska politika isprepletena s deinstitutionalizacijom kao praksom. Ove strategije neposlušnog ustrojavanja autori postavljaju kao oblik društvene rekonstrukcije koja započinje ukidanjem svih „totalnih institucija” neoliberalizma koje menadžeriraju, zakidaju i birokratiziraju skrb, pri čemu se posebno naglašava granični režim reguliranja migracija. Primjer za to su civilne misije spašavanja migranata na Mediteranu, poput inicijative Sea-Watch, koje svjesno krše zakone kako bi zaštitili živote i time stvaraju alternativne, abolicijske infrastrukture skrbi nasuprot logici kontrole i isključivanja. Sličan se princip pojavljuje i u autonomnim vrtićima poput milanskog Soprasotta ili beogradskog Koko Lepo, gdje roditelji, odgajatelji i aktivisti kolektivno preuzimaju odgovornost za brigu o djeci izvan tržišnih i birokratskih mehanizama. Takve prakse, iako male razmjerom, pokazuju kako se piratska skrb ne temelji samo na pukoj negaciji institucija, nego na njihovu ponovnom osmišljavanju kroz samoupravne solidarne modele.

Opiranje privatnom vlasništvu prožima većinu polja djelovanja koja autori mapiraju. Privatno vlasništvo definiraju kao „realnu apstrakciju” koja povezuje državu, tržište i obitelj u održavanju hijerarhija skrbi (Graziano i dr., 2025: 117). Argumentiraju kako se upravo kroz vlasništvo nad stanom, zemljištem, znanjem, tehnologijom ili sjemenom u proizvodnji hrane oblikuju i granice te uvjeti prava na brigu. Stoga piratsko djelovanje u poljima stanovanja, hrane, zdravstva i digitalnog znanja treba težiti zajedničenju resursa i njihovu oslobađanju od logike ekskluzivnog posjeda i profita. U tom smislu, borba protiv privatizacije postaje borba za kolektivno upravljanje uvjetima društvene reprodukcije, gdje se skrb ne tretira kao roba ili vlasništvo, nego kao zajedničko dobro koje se stalno iznova dijeli, održava i brani od prisvajanja.

⁴ *Instituting* (engl.).

⁵ *Tinkering* izvorno na engleskom jeziku, a ovdje se koristi prijevod Valerije Graziano (2024). Pored *krparenja*, koristi se i *priljanje* te *krpanje* u prijevodu Zore svega (Graeber i Wengrow, 2023) koji potpisuju Katarina i Ivan Otto.

Zaključni osvrt – što dalje s „matricom skrbi“?

Knjiga *Pirate care* kroz figuru piratske skrbi uvjerljivo prokazuje moralnu ekonomiju skrbi neoliberalnog kapitalizma i zadržava se unutar etičkog okvira kako bi pozvala na izgradnju piratske federacije, odnosno principa i mreža solidarnosti s uvjerenjem da ti isti principi moraju postati oni temeljni. U tekstu poput ovog, koji se primarno orijentira na uspostavljanje novih praksi, važno je da režimi skrbi budu analitički jasno prikazani. Autori su u tome uspjeli bez upadanja u zamke dekonstrukcije neoliberalizma koji bi doveo do „nagrizajućeg cinizma”, kako takve analitičke zahvate opisuje Bellacasa nastavljajući se na opasku Donne Harraway o teorijsko totalizirajućem analitičkom promišljanju (Puig de la Bellacasa, 2017: 49). Time do punog izražaja dolazi mobilizacijski afektivni registar ove knjige koji naspram aktualnih rasprava na ljevici djeluje kao „protuotrov” fatalizmu i povlačenju.

Čitateljska publika koja se prvenstveno fokusira na istraživačko-teorijski pogon, a manje na aktivističke prakse, pronaći će mjesta za kritiku i polemiku, možda ponajviše u obradi neoliberalizma i njegovim implikacijama za režime skrbi. Ali upitno je koliko je pravedno ovakvom formatu teksta uputiti rigoroznu kritiku koja, primjerice, inzistira na dodatnom analitičkom nijansiranju ako se ujedno i sama ne kreće konstruktivno prema strategijama djelovanja. S druge strane, ova knjiga je uspješno razmontirala ona opća mjesta polemike i kritike poput rasprave o strategijama koje se tiču isključivo institucionalnih intervencija i zapravo rezultiraju dugoročnom održavanju postojećih režima skrbi. Time se pridružuje literaturi koja je argumentirano ukazala na potrebu duboke epistemološke promjene u promišljanju skrbi i brige.

Osim piratskim skrbnicima, knjiga bi mogla u daljnjem promišljanju pomoći čitateljima koji primjećuju da aktualna *mainstream* politička opozicija „matrici skrbi” (i dobar dio grupa koje pretendiraju na to mjesto) imaju ograničene kapacitete političke mašte. Čini se da je u dobrom dijelu političkog diskursa trenutno moguće predložiti bilo koju neoliberalnu varijantu rezidualne socijalne države 1990-ih i 2000-ih, poput vizije Trećeg puta i doista zadobiti pažnju i povjerenje dijela publike koja se smatra političkom opozicijom i kritičkim pokretačem. *Pirate care* odražava punu svijest o takvom kontradiktornom, ali progresivnom autoritarnom zaoštavanju političkog vladanja i upravljanja skrbi. Grazianina, Marsova i Medakova knjiga piratskim skrbnicima daje vjetar u leđa i organizacijski putokaz, a široj čitateljskoj publici dobro razrađenu i historijski utemeljenu političku maštu budućnosti skrbi s prijeko potrebnim podsjetnikom da kolektivni modaliteti solidarnosti nisu trajno prisvojeni u matricu skrbi.

Literatura

- Fraser, N. (2023). *Cannibal capitalism*. London: Verso.
- Graeber, D. i Wengrow, D. (2023). *Zora svega: nova povijest čovječanstva*. Zagreb: Školska knjiga.
- Graziano, V. (2024). Životna vještina raje: institucionalno krparenje i pučki ilegalizmi. *Kritika*, 5(1), 125–146. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11371833>
- Graziano, V., Mars, M. i Medak, T. (2025). *Pirate care: Acts against the criminalization of solidarity*. London: Pluto Press.

- Hardt, M. i Negri, A. (2000). *Empire*. Harvard University Press.
- Milstein, C.B. (ur.). (2024). *Constellations of care: Anarcha-feminism in practice*. London: Pluto Press.
- Puig de la Bellacasa, M. (2017). *Matters of care: Speculative ethics in more-than-human worlds*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- The Care Collective. (2020). *The care manifesto: The politics of interdependence*. London, New York: Verso.